

Neposredna demokracija razložena zelo jasno in preprosto

Lenart Zajc (shared by Tadevž Ropert)

Neposredna demokracija po šolsko

Slovenija je država vseh njenih državljanov, ki imamo različne veroizpovedi, različne svetovne nazore, različna videnja gospodarskega razvoja in različne načine življenja. Narobe bi bilo govoriti kdo ima prav in kdo ne, bolje je reči, da ima vsak svoj prav, do katerega je popolnoma vsak upravičen. Verjetno se nekje v sebi s tem strinjamo vsi, problem pa nastane, ko si dve različni stališči nasprotujeta in je potrebno poiskati presečišče, na katerem se obe stališči srečata in ki je sprejemljivo za obe strani. Na državnem nivoju naj bi pri iskanju tega presečišča delovala demokratična ureditev v obliki parlamenta, v katerem naj bi sedeli poslanci, zadolženi za iskanje konsenza, ki naj bi deloval v dobro skupnosti. Pri neposredni demokraciji, pa bi to presečišče našli vsi skupaj – skozi dialog in argumentacijo dostopno vsem, ter z glasovanjem vseh nas, ki živimo na skupnem prostoru.

Problemi poslanske demokracije

Poslanska demokracija v vseh svojih podoblikah deluje po načelu za štiri leta voljenih poslancev, ki jim na volitvah podarimo dovoljenje, da nas zastopajo v parlamentu. Voljeni poslanci postanejo naš glas. V principu zveni vse lepo in prav, pa vendar gredo stvari v večini primerov narobe. Zakaj? Najlažje bo pojasniti kar na primeru, ki si ga bom izposodil iz dokumentarnega filma o Islandski revoluciji z naslovom »Pots, pans and other solutions«:

Predstavljajte si, da ste sami doma s tremi svojeglavimi otroci. Čez dve uri bo rojstnodnevna zabava enega od otrok za katero je že pripravljena torta. Postane vam dolgčas, odločite se, da greste za dve uri na sprehod, otrokom pa zabičate naj se nikakor ne dotikajo torte! Kaj lahko pričakujete, ko se vrnete domov? Verjetno bodo otroci v najboljšem primeru torto vsaj poizkusili, vi pa boste na njej našli njihove prstne odtise.

Parlamentarna demokracija deluje podobno. Na volitvah izberemo stranke, ki pridejo v parlament. Z zakoni jim določimo kaj lahko počnejo in česa ne smejo, nato pa jih za naslednja štiri leta pustimo same. In rezultat je približno to kar vidimo danes po večini demokratičnega sveta: poslanci so snedli torto.

V sistemu neposredne demokracije pa bi bilo približno takole:

Predstavljajte si, da ste sami doma s tremi svojeglavimi otroci. Čez dve uri bo rojstnodnevna zabava enega od otrok za katero je že pripravljena torta. Postane vam dolgčas, odločite se, da boste v bližini torte brali knjigo, otrokom pa zabičate naj se nikakor ne dotikajo torte! Kaj lahko pričakujete? Ker boste vztrajali v družbi otrok, in stražili torto se je otroci ne bodo lotili, ker bo ves čas pod vašim nadzorom.

Neposredna demokracija torej zagotavlja predvsem boljši nadzor nad početjem poslancev. Poglejmo si kaj neposredna demokracija sploh je.

Neposredna demokracija

Neposredno demokracijo bi še najlažje opredelili kot udeležbo vseh zainteresiranih državljanov pri vodenju države. Pri sodobni tehnologiji je to seveda enostavno. Uporabniki interneta in pametnih telefonov bi svoje glasove lahko oddajali preko temu namenjenih portalov, tisti ki interneta ne uporabljajo pa bi se morali sprehoditi do najbližje upravne enote, pokazati osebno izkaznico in oddati svoj glas s pritiskom na gumb. Varno tehnologijo za eno in drugo seveda imamo, dokaz so spletne banke, spletne trgovine in drugi portali na internetu, ki jih ni mogoče zlorabljati. Se pravi smo le korak od tega, da lahko neposredno demokracijo vpeljemo kot višjo stopnjo slehernikovega soodločanja v razvoju družbe. Preden pa se spustimo v ta korak, si oglejmo kako naj bi neposredna demokracija sploh potekala in v čem se bistveno razlikuje od parlamentarne demokracije. Za ilustracijo si pogledajmo

na primeru opravljenega nakupa več članske družine. Najprej si oglejmo primer družine s poslansko ureditvijo, pri kateri prebivalci ne morejo bistveno vplivati na vladne odločitve.

Družina se odpravi v trgovino. Oče in mama sta pripravila spisek nakupov. Otroci pri sestavljanju spiska niso imeli besede. Torej jim ne preostane drugega kot, da mami in očetu prigovarjajo naj nakupijo še stvari, ki si jih sami želijo: najmlajši bi rad igračko letalo, hči si želi novo hello kitty majico, najstarejši bi rad nove superge. Mama in oče neomajno vztrajata, da zaradi krize ne bodo zapravljali družinskega denarja za nič drugega kot za najnujnejše in pika. Takrat najstarejši sin prišepne očetu: »Poslušaj, ti si mi obljubil, da dobim nove superge, če mami ne povem, da sem zadnjič našel cigarete v tvojem žepu, čeprav praviš da ne kadiš več!«

Istočasno hči reče mami: »Obljubila si mi hello kitty, če bom matematiko pisala pet! Ne držiš besede!« Vsak od njiju torej LOBIRA pri svojem staršu in za lobiranje uporablja neko obliko pritiska. Na koncu mama popusti, ker obljuba je obljuba, recimo pa da oče ostane trden in raje prizna svojo napako. V hiši se vname prepir, ki ga do konca razplamti najmlajši z jokom, ker on nikoli ne dobi nič. Podpre ga najstarejši sin, ki očeta imenuje lažnjivca. Brata se odločita, da bosta formirala sindikat in se skupaj borila proti takšnemu družinskemu proračunu v naslednjem mesecu.

Zdaj pa si pogledjmo še primer družine urejene z neposredno demokracijo:

Preden se družina odpravi po nakupih starša predstavita družinski proračun do konca meseca in povesta kaj bodo nakupili v trgovini. Otroci seveda dodajo vsak svojo zahtevo. Starša jim pojasnita: »Do konca meseca imamo le še dvesto evrov. Od tega lahko kar lepo odštejemo sto evrov, ki ju potrebujemo za bencin, stvari, ki pa jih bomo danes nakupili so nujne za življenje, saj bomo drugače lačni!« Najstarejši sin pripomni: »Lahko se do konca meseca vozimo samo z maminim avtom, ki porabi manj in prihranimo pri enem tanku bencina, torej bi lahko kupili tudi moje superge!« Hči doda: »Res je, ampak ne pozabite na mojo petico iz matematike, ZELO sem pripomogla k morali družine in moja hello kitty stane pol manj od tvojih superg!« Najmlajši pa pristavi: »Tako je, če kupimo njej hello kitty ostane še za moje letalo!« Oče pravi: »Torej vidva predlagata, da se vozimo naslednjih deset dni samo z enim avtomobilom in boš ti dobila novo majico in on svoje letalo, medtem ko bo on dobil svoje superge prihodnji mesec,« potem se obrne k najstarejšemu sinu: »Ti pa predlagaš da raje tebi kupimo superge?«

Vsi potrjujejo, da je oče pravilno razumel njihove zahteve, in oče jih da na glasovanje. Oče, ki se rad vozi v svojem avtomobilu, glasuje proti obema predlogoma, mama se glasovanja vzdrži, saj se ji zdi, da ne pridobi ali izgubi nič, hči in najmlajši pa z dvema glasovoma preglasujeta starejšega brata. Starejši brat se mora sprijazniti, da bo moral zdržati s starimi supergami do naslednjega meseca, ko bo prišel tudi on na vrsto.

Značilnost druge družine je transparentnost na podlagi katere lahko vsi družinski člani soodločajo o nakupih in vodenju družinskega proračuna. Ker je bil proračun sestavljen na podlagi konsenza vseh vpletenih, tudi ni potrebe po formiranju družinskega sindikata, ki bi se boril za pravice zatiranih družinskih članov. Ne glede na to, da sin sicer pozna očetovo kadilsko skrivnost, je ne uporabi, ker se zaveda, da s tem ne bo pridobil nič.

Bistvenega pomena pri neposredni demokraciji je možnost soudeležbe vseh prebivalcev pri vodenju države, ter kot smo se naučili iz primera o torti, boljši nadzor nad vladnimi institucijami. Argumenti zoper neposredno demokracijo so običajno: »Ljudje nimajo dovolj znanja, da bi lahko odločali o takšnih stvareh!« ali pa »Če bi ljudem dali možnost, da si sami postavijo davke, bi vsi glasovali proti kakršnimkoli obdavčitvam!« in podobno.

Pa je to res? Če že na hitro pogledamo v parlament in stopnjo izobrazbe poslancev lahko ugotovimo, da je med njimi veliko takšnih, ki nimajo visoke izobrazbe. Velika večina jih predloženih zakonov niti ne prebere, pa vendar odločajo o njih! Poleg tega pa se državljani v večini tudi zavedamo, da potrebujemo državne institucije, ki se plačujejo iz davkoplačevalskega denarja. Vsi vemo da potrebujemo dobro javno šolstvo, visokošolstvo, zdravstvo, socialno varnost, subvencije za kmetijstvo, kulturo in tako naprej. Vemo da brez davkov nič od tega ne bi delovalo. Pa vendar, da bi se še boj zavarovali pred razno raznimi demagoškimi prijemi, obstajajo tri rešitve, ki jih nudi neposredna demokracija:

1. Test poznavanja problematike o kateri se glasuje: preden gre zakonski predlog na glasovanje se o njem s pomočjo medijev in javnih forumov izobrazijo vse volivce. Vsi dobijo možnost slišati argumente za in proti in preko forumov tudi sami javno zastaviti vprašanja o zakonu, ki je v postopku. Na ta način vsak volivec od blizu iz prve roke spozna vse probleme in razloge, ki tičijo za sprejetjem novega zakona. Pred samim glasovanjem, pa vsak, ki se odloči za sodelovanje dobi test v katerem mora dokazati poznavanje problematike o kateri bo glasoval. Če se izkaže, da problematike ne pozna, ne more glasovati.

Pomanjkljivost takega načina, je da lahko izloči precej veliko število državljanov. Pa vendar, tudi če bi jih skozi sito prišel le 1% bi bilo to veliko več, kot jih danes sprejema zakone v parlamentu, predvsem pa bi ta procent državljanov zelo dobro poznal problematiko o kateri glasuje.

2. Pretočna demokracija (liquid democracy): to je oblika neposredne demokracije za kakršno se zavzema evropska piratska stranka, ki je že prisotna v marsikaterem evropskem parlamentu. Namen pretočne demokracije je ohraniti aktivne tudi glasove tistih volivcev, ki problematike o kateri se glasuje ne poznajo najbolje. Gre za to, da če državljan sam oceni, da določene tematike ne pozna najbolje lahko svoj glas »posodi« nekomu drugemu in potem glas tega drugega šteje za dva ali več, odvisno koliko jih zbere. Na primer: sprejema se zakon o novih posegih pri zdravljenju raka. Sam o medicini ne vem dovolj, zato svoj glas dam sosedu Alešu, ki je zdravnik.

Pomanjkljivost te oblike je, da lahko nekdo z demagoškimi prijemi zbere velikansko število glasov in tako postane nekakšen »superglas«, ki lahko šteje tudi nekaj deset tisoč glasov. Po drugi strani pa, če si nekdo privoščijo zlorabo, in na ta način izsili zakon, ki ni v korist vseh, se lahko v zelo kratkem času organizira glasovanje za ukinitev taistega zakona, in takrat mu volivci ne bodo še enkrat zaupali svojih glasov. V parlamentarni demokraciji, damo svoj glas poslancem za štiri leta in z njim lahko ves ta čas počno kar hočejo, ne da bi mi lahko dosti vplivali nanje!

3. Kombinacija obeh: pri tem gre zato, da tisti državljani, ki ne bi izpolnili zahtev testa, oddajo svoj glas nekomu, ki dovolj dobro pozna problematiko, in ta glasuje namesto njih.

V vsakem primeru tudi ob uvedbi neposredne demokracije država ohrani poslanski sistem. Slednji je pomemben za vodenje razprav o sprejemanju zakonov in državnih ukrepov, saj moramo volivci vedno slišati razloge za in proti posameznemu zakonu, da bi se kasneje lahko odločili. Se pravi tudi v neposredni demokraciji poslanci sprejemajo zakone in vlada vodi tekoče državne posle, razlika pa je v tem, da ji zakonske akte lahko sugeriramo vsi državljani, vlada jih nato pripravi, opozicija poda nanje svoje mnenje v razpravi v parlamentu, na koncu pa državljani potrdimo ali zavrnemo zakon.

Kdo se boji neposredne demokracije

Neposredne demokracije se bojijo predvsem politične stranke, saj jim takšen nadzor državljanov skoraj popolnoma odvzame možnost manipulacije z ljudmi in avtorskega vodenja države ob skrivnih dogovorih z opozicijskimi strankami. Glas ljudstva v tem primeru postane enako pomemben za ves poslanski mandat in ga je za ohranitev moči potrebno upoštevati bolj kot glas lobistov, kar pa posledično zmanjšuje finančno moč strank in njihov pomen, pač pa povečuje pomen samostojnim poslancem.

Enako kot na stranke neposredna demokracija negativno vpliva na lobiste. Lobiranje pač ne more delovati na vse državljane, namesto lobiranja bi morali uporabiti tehtno argumentacijo, ki bi večino prepričala, da gre za zakon, ki je v korist vsem in ne samo enemu določenemu podjetju. Neposredne demokracije se prav tako bojijo multinacionalke, ki s svojim premoženjem in delovanjem še kako vplivajo na voditelje posamezne države, čeprav je njihovo delovanje lahko škodljivo za državljane, ne morejo pa prepričati državljanov, da bodo delovali v svojo škodo.

Dva zelo dobra primera delovanja neposredne in parlamentarne demokracije sta Islandija in Irska. Prva se je odločila za pot neposredne demokracije in zavrnila prevzem terjatev britanskih in nizozemskih bank zaradi propada islandske banke na pleča vseh državljanov. Skorumpirane vladne predstavnike in bančnike je poslala v zapor in jih razlastila. Druga je vztrajala pri stari parlamentarni ureditvi, katere poslanci so obsodili svoje državljane na dolgoletno odplačevanje visokih kreditnih obrokov za kredite, ki jih sami nikoli niso najeli.